erfgoed gemeenschap

provincie Oost-Vlaanderen

Prijs van de Provincie Oost-Vlaanderen voor Onroerend Erfgoed 2026

6 inspirerende voorbeelden

6 inspirerende voorbeelden

De kracht van samenwerking

Met haar jaarlijkse prijs wil de provincie Oost-Vlaanderen waardevolle projecten onder de aandacht brengen die de meest diverse aspecten van ons Onroerend Erfgoed belichten. Meer dan te investeren in stenen of papier, willen we vooral de mensen achter het project, de vele vrijwilligers, honoreren voor hun inzet. In de driejaarlijkse cyclus van de prijs, waarbij de thema's 'Landschap en houtig erfgoed', 'Architectuur en herbestemming' en 'Erfgoedgemeenschappen' elkaar afwisselen, is het in 2026 opnieuw de beurt aan deze laatste categorie.

Het begrip 'erfgoedgemeenschap' is relatief jong en werd voor het eerst gebruikt in de Conventie van Faro (2005). Vaak wordt het in Vlaanderen vooral geassocieerd met een werking rond roerend en immaterieel erfgoed. In de praktijk is de zorg vanwege gemotiveerde vrijwilligers evenzo belangrijk voor het onroerend erfgoed. Daarbij merken we trouwens ook op dat het juridisch en administratief onderscheid tussen de verschillende soorten erfgoed op het terrein en in de hoofden van de vele erfgoedzorgers van geen tel is.

Voor deze editie 2026 stuurden 18 erfgoedgemeenschappen hun kandidatuur in. Enkele grote tendenzen en thema's tekenden zich af: de inzet voor de herbestemming van het religieus erfgoed, het lokale draagvlak voor een integrale benadering van het erfgoedlandschap van een dorp en leefgemeenschap of de sterke expertise bij thematische vrijwilligerswerking.

De jury, onder mijn voorzitterschap, bestond dit jaar uit Nele De Cuyper (diensthoofd Erfgoed provinciebestuur Vlaams-Brabant), Sandrine DeWilde (Avansa regio Gent), Martine Pieteraerens (voormalig beleidsmedewerker erfgoed Provincie Oost-Vlaanderen), Dimitri Stevens (Herita) en Evert Vandeweghe (Agentschap Onroerend Erfgoed).

Zij selecteerden de zes genomineerden, waaronder een eervolle vermelding en de prijswinnaar, die in deze brochure worden gepresenteerd.

Hoewel een kleine kopgroep van projecten zich al snel aftekende, was de keuze niet evident. Drie genomineerden worden vooral gekenmerkt door een sterke lokale betrokkenheid, een erfgoedgemeenschap gegroeid vanuit de inwoners van het eigen dorp of stad. De drie andere genomineerden profileerden zich vooral vanuit een sterke thematische focus, met grote expertise rond een afgebakend erfgoedaspect of erfgoedsite. De jury wenste uitdrukkelijk de Vrienden van de Zwalmse dorpen te huldigen met een eervolle vermelding. Als winnaar draagt de jury met overtuiging de vzw Stoomtrein Maldegem-Eeklo voor aan de deputatie. Deze uiterst actieve vereniging van vrijwilligers slaagde er gedurende haar 40-jarig bestaan in om, met veel expertise, het spoorwegerfgoed van het Meetjesland uit te bouwen tot een erfgoedtoeristische troef voor de ganse provincie. Bij al hun activiteiten en initiatieven staat een divers publiek centraal, van treinliefhebbers tot jongeren, mét een blik op de toekomst.

In deze publicatie belichten we uiteraard de winnaar, maar we willen ook de aandacht vestigen op de vijf andere genomineerden. Hun werking, hoe lokaal ook, kan de voedingsbodem zijn voor de kandidaturen van de volgende editie van deze prijs. We zijn trots op het levende en levendige erfgoedveld in de provincie en danken de vele vrijwilligers voor hun ongebreidelde inzet voor ons onroerend erfgoed.

Namens de deputatie
de bevoegde gedeputeerde,
David Coppens

winnaar

Stoomtrein Maldegem-Eeklo vzw

40 jaar geschiedenis

De vzw Stoomcentrum Maldegem werd opgericht in 1986 en draait volledig op vrijwilligers. De wortels van de vereniging liggen bij de Brugse modelbouwvereniging ‘De Blauwe Wimpel’, die haar hobby op grote schaal wou uitproberen en daarvoor een korte smalspoorlijn aanlegde tussen Maldegem en Brugge. Toen de NMBS in 1988 alle verkeer stillegde op de spoorlijn Maldegem-Eeklo en het stationsterrein te koop aanbood, greep de jonge vzw haar kans en ging volop voor het uitbaten van een museumstoomtrein tussen Eeklo en Maldegem.

Zorg voor de collectie

De werking en de collectie van de vereniging werd gestaag uitgebouwd, met aandacht voor publiekswerking, internationale samenwerking en een doorgedreven zorg voor het spoorwegerfgoed. De vzw beheert verschillende gebouwen en uiteraard de spoorweginfrastructuur zelf, die stelselmatig wordt vernieuwd. De vier rijvaardige stoomlocomotieven en drie diesellocomotieven worden permanent onderhouden terwijl er restauratieprojecten lopen voor twee stoomlocomotieven. Ook voor twee historische rijtuigen zijn er restauratieprojecten lopende en uiteraard wordt dit alles uitgevoerd door vrijwilligers.

Een diverse publiekswerking

Het reguliere ritseizoen loopt van mei tot oktober, wanneer bezoekers van een unieke rit kunnen genieten met een historische trein. Daarnaast zijn de internationale stoomfestivals, de sinterklaastreinen en de unieke restauranttreinen – een culinaire ervaring in een echt Orient-Express-rijtuig – de publiekstrekkers. De vereniging zet sterk in op samenwerking, zowel met lokale erfgoedactoren als met gelijkaardige verenigingen uit binnen- en buitenland. De Trainmania-zomerkampen voor jonge treinliefhebbers zijn uniek en zorgen mee voor het doorgeven van de treinmicrobe aan toekomstige vrijwilligers. Ook in de dagelijkse werking is er aandacht voor educatie, met specifiek ontwikkelde producten voor kinderen.

Restauratie van een spoorwegmonument

Focus van deze prijs Erfgoedgemeenschap is het project rond de spoorwegbrug van Balgerhoeke. De historische brug over het Schipdonkkanaal werd gebouwd bij de aanleg van de spoorlijn in 1862. Na verwoesting in WOII werd de metalen hefbrug in 1947 heropgebouwd. “Die brug is de slagader van onze vereniging”, zoals voorzitter Koen Goossen het stelt. De restauratie van het beschermde monument gebeurde grotendeels door vrijwilligers. Niet alle leden zijn ook treinliefhebbers, sommigen hebben zelfs niets met treinen maar vinden het leuk om aan techniek te werken of te helpen met promotie. Het toont nog maar eens de kracht van samenwerking. Bovendien vormt de brug een essentieel onderdeel van de spoorlijn, zonder dewelke de treinritten onmogelijk zou zijn.

Toekomstplannen

Recent werden belangrijke ingrepen uitgevoerd voor de integrale toegankelijkheid van de stationssite in Maldegem, inclusief een rolstoellift voor de rijtuigen. Daar wordt op verder gebouwd door ook een rijtuig om te bouwen zodat er plaats is voor rolstoelgebruikers en hun begeleiders. Met de Gentse organisatie Symfoon wordt een parcours op maat ontwikkeld voor mensen met een visuele beperking. Daarnaast zijn er uiteraard ook plannen voor de collectie en het gebouwenpatrimonium, waarbij een nieuwe grote werkplaats hoog op het verlanglijstje staat.

De jury waardeert de begeesterde erfgoedgemeenschap en de gespecialiseerde werking binnen een duidelijke niche. Deze getuigt van een systematische aanpak en heeft een sterke bovenlokale uitstraling. De combinatie van expertise en vrijwilligersengagement, de doeltreffende communicatie, de voortdurende zoektocht naar middelen, de heldere langetermijnvisie en de instroom van jongeren en nieuwe vrijwilligers gelden als belangrijke sterktes.

www.stoomtreinmaldegem.be
f stoomtrein maldegem

eervolle vermelding

Zwalm,
Vrienden van de Zwalmse Dorpen vzw

Een holistische kijk op de Zwalmstreek

De vzw Vrienden van de Zwalmse Dorpen werd opgericht in 2016. De vereniging zet zich in voor het behoud, de ontwikkeling en de versterking van het onroerend erfgoed van de gemeente Zwalm, ook wel bekend als het “12-dorpenparadijs”. Dit erfgoed omvat het bouwkundig erfgoed van alle dorpskernen, met historische gebouwen zoals kerken, dorpshoeves en (voormalige) schoolgebouwen, die vaak nog in een unieke samenhang aanwezig zijn. Evenzeer wordt aandacht gegeven aan het omliggende cultuurhistorische landschap, bestaande uit een nog redelijk intact bocageachtig valleilandschap met uitgesproken reliëf en hoge landgebruiksvariatie, wat prachtige zichten oplevert. Ook de samenhang tussen de kleine dorpskernen, kapellen, trage wegen en kleine landschapselementen – waaronder reuzen van solitaire bomen – krijgen aandacht binnen de werking van de vzw.

Een levende leefomgeving voor toekomstige generaties

De organisatie is géén eigenaar of beheerder, maar treedt op als betrokken burgercollectief. Vanuit haar rol als lokale actor volgt de vzw ruimtelijke ontwikkelingen en vergunningsdossiers op, formuleert adviezen, organiseert participatietrajecten, ontwikkelt toekomstvisies via ontwerpend onderzoek en organiseert activiteiten die de beleving van het Zwalmse onroerend erfgoed vergroten. De relatie met het erfgoed is dus die van zorgzame gebruiker, waakhond en medeontwerper, steeds in dialoog met bewoners, initiatiefnemers en betrokken overheden. Uitgangsprincipe voor de werking is dat erfgoed geen statisch gegeven is, maar een levend onderdeel van de leefomgeving dat via kwaliteitsvolle ontwikkeling kan worden doorgegeven aan toekomstige generaties. De vzw werkt steeds vanuit inhoudelijke argumenten, apolitiek, en dat al 10 jaar lang.

Een erfgoedgemeenschap met impact

Als architecten en stedenbouwkundigen waren een aantal van de oprichters vertrouwd met het principe van ‘behoud door ontwikkeling’. In schril contrast daarmee stond de realiteit in het landelijke Zwalm, waar deze reflex nauwelijks ingang had gevonden in beleid en ruimtelijke praktijk. Vanuit die spanning groeide de overtuiging dat ingrijpen noodzakelijk was: niet door louter te beschermen, maar door actief mee te denken over kwalitatieve ontwikkeling met respect voor het bestaande. Want dat het 12-dorpenparadijs zijn charme moest behouden, en geen prooi mocht worden aan banaliteit, daar lag menig Zwalmenaar wél van wakker. En zo vonden bezorgde burgers en een paar lokale professionals elkaar, en ontstond De vrienden van de Zwalmse Dorpen. Wat begon als bezorgdheid bij enkele betrokken inwoners, groeide uit tot een breed gedragen burgercollectief dat zich actief inzet voor de toekomst van zijn leefomgeving. In de voorbije tien jaar realiseerde de vzw ruim 30 initiatieven, gaande van inhoudelijke tussenkomsten in ruimtelijke dossiers (zoals opmaak van bewaarschriften, beroepschriften, deelname aan hoorzittingen) tot culturele en verbindende activiteiten zoals debatten, tentoonstellingen en publieksacties. Vanuit een werking die telkens inhoudelijke verdieping combineert met participatie en erfgoedbeleving. Vandaag is de vzw een dynamische erfgoedgemeenschap van vrijwilligers en sympathisanten, met een sterke lokale verankering. De ambitie voor de toekomst is helder: blijven optreden als constructieve partner in erfgoedprocessen, en bijdragen aan dorpen waar erfgoed, leefkwaliteit en ontwikkeling elkaar versterken.

De jury waardeert vooral de kracht waarmee de erfgoedgemeenschap vanuit eigen initiatief en betrokkenheid invloed uitoefent op erfgoed- en ruimtelijk beleid en looft haar brede werking rond landschap en gebouwd erfgoed, publieksontsluiting, participatie, onderzoek en samenwerking.

www.vriendenvandezwalmsedorpen.be
f Vrienden van de Zwalmse dorpen

genomineerd

Drongen (Gent), Le Petit vzw

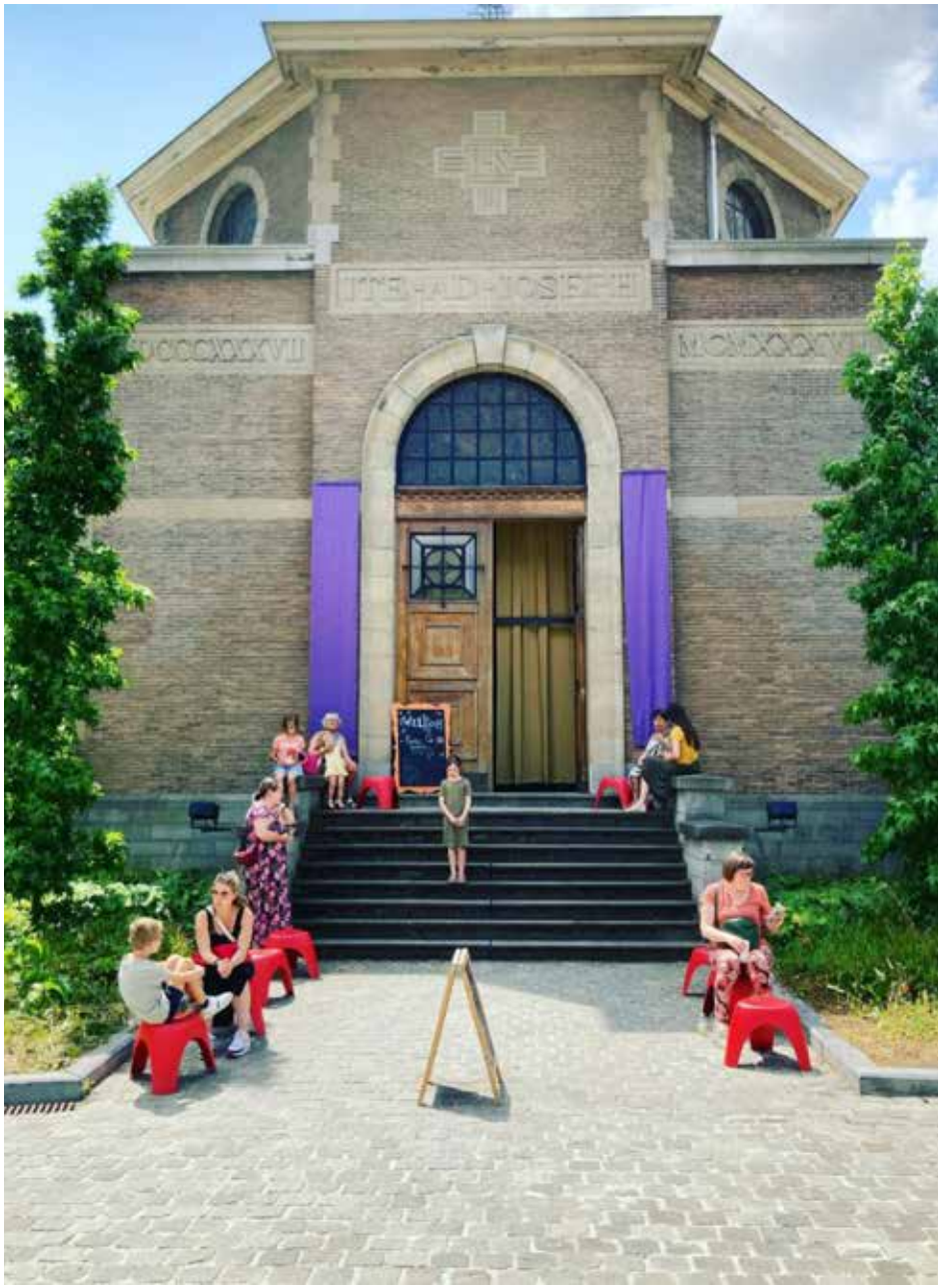
Kapel Petit

De Sint-Jozefskapel, ook gekend als de kapel van Pater Petit, is een Byzantijns geïnspireerde kapel in het centrum van de gemeente. Ze werd gebouwd in 1937–1938 naar ontwerp van Jean-Norbert Cloquet, ter gelegenheid van het eeuwfeest van de jezuïeten in Drongen. Haar ‘roepnaam’ heeft ze te danken aan Adolf Petit (1822–1914), bezieler en directeur van het retraiteoord. De kapel werd beschermd als monument in 1998.

Aperitiefconcerten en een wekelijkse versmarkt

Sinds 2021 heeft Le Petit vzw het gebouw in erfpacht. De vereniging bestaat uit geëngageerde buurtbewoners die met veel liefde en enthousiasme nieuw leven in hun gemeente blazen. Door de voormalige kapel om te vormen tot een cultureel centrum creëert Le Petit een warme ontmoetingsplek voor kunst, cultuur en verbinding in het hart van Drongen. De vzw investeerde in de restauratie van het gebouw en gebruikt de kapel intensief voor concerten, tentoonstellingen, lezingen, markten en buurtactiviteiten.

De poort van Kapel Petit staat open voor iedereen die wil meedenken, mee organiseren of gewoon komen genieten. Ontmoeten, Verbinden en Ontdekken zijn de kernwaarden die de vzw inspireren. De werking is laagdrempelig, buurtgericht en tegelijk professioneel georganiseerd door een geëngageerde vrijwilligersgroep van ongeveer 25 mensen.

De jury looft de creatieve invulling van de kapel en de sterke betrokkenheid van de gemeenschap. De regelmatige openstelling en het laagdrempelige gebruik zorgen voor een verbinding met de publieke ruimte en het dorpscentrum.

www.kapelpetit.be
Kapel Petit

genomineerd

Gent, Gentse Vereniging voor Stad, Archeologie, Landschap en Monument vzw

Een vereniging met geschiedenis

De Gentse Vereniging voor Stad, Archeologie, Landschap en Monument is een geëngageerde erfgoedgemeenschap die zich al bijna 50 jaar belangeloos inzet voor het behoud van en het onderzoek naar onroerend erfgoed in Groot Gent. De vzw wordt getrokken door een Raad van Bestuur van een vijftiental vrijwilligers die jaar in jaar uit een boeiend programma van activiteiten en publicaties realiseren rond actuele thema's.

Sterk interdisciplinair

Het is hun missie om de zorg voor onroerend erfgoed te bevorderen, in de eerste plaats door in te zetten op kennisverspreiding en publiekswerking. Recente bevindingen en evoluties uit het erfgoedveld komen aan bod in lezingen, rondleidingen en activiteiten. De activiteiten worden begeleid door erfgoedprofessionals, die zich vrijwillig inzetten om hun kennis met het brede publiek te delen. De werking is interdisciplinair, betrekt zowel de professionele erfgoedsector als het ruime publiek en heeft een band met de stedelijke diensten stadsarcheologie en monumentenzorg.

Driejaarlijkse monumentenprijs

Elke drie jaar organiseert de vereniging de ‘Gentse Monumentenprijs’, een eigen initiatief uit 2015, dat sinds 2021 in samenwerking met de Dienst Monumentenzorg van de stad wordt georganiseerd. Een vakjury kiest de winnaars in twee categorieën, deze voor een particulier en voor een openbaar gebouw, en selecteert de tien finalisten voor de publiekprijs. Duizenden Gentenaars brengen daar steevast hun stem voor uit.
In 2025 won de restauratie van de muziekkiosk in het Citadelpark zowel de prijs van de vakjury als de publieksprijs.

De vereniging heeft een sterk verankerde werking en een breed bereik. De jury waardeert de sterke professionele expertise binnen de vrijwilligersgroep.

www.gvsalm.be
f Gvsalm

genomineerd

Vlaamse Molens vzw

Een gemeenschap rond wind, water, molens en mensen

Vlaamse Molens vzw zet zich al meer dan vijftien jaar in voor het behoud, de werking en de beleving van het Vlaamse molenerfgoed. De vereniging ontstond vanuit een gedeelde bezorgdheid over de verdwijning van molens uit het landschap en heeft haar wortels in Oost-Vlaanderen. Ze brengt in Oost- en West-Vlaanderen moleneigenaars, vrijwillige molenaars, erfgoedliefhebbers, onderzoekers, lokale besturen en bezoekers samen in één levende erfgoedgemeenschap. Momenteel telt de vereniging 45 werkende leden, en 350 aangesloten leden. Ze wordt ondersteund door een ruime kring van vrijwilligers, molenaars en sympathisanten. Daarmee is ze de grootste molenvereniging van België.

Meer dan een gebouw

‘Voor ons is een molen veel meer dan een historisch gebouw. Een molen is een ambacht, een verhaal, een landschap en vooral een gemeenschap van mensen die samen erfgoed in beweging houden.’ Precies daarin schuilt de essentie van de werking: de molen draait niet zonder de molenaar, en de molenaar staat er niet zonder de gemeenschap die hem of haar ondersteunt.

Vlaamse Molens vzw is daarom niet alleen een erfgoedvereniging, maar bovenal een erfgoedgemeenschap waarin mensen zich engageren om kennis, vaardigheden, verhalen en verantwoordelijkheden door te geven aan volgende generaties. De organisatie beheert de Huisekoutermolen en de Tissenhovemolen en biedt ondersteuning aan haar leden, onder andere wat betreft onderhoud en restauratie. Daarnaast zijn ze een van de sturende krachten van het Molenforum Vlaanderen, onder andere voor de organisatie van de molenaarscursus. Jaarlijks organiseert de vzw diverse publieksmomenten en wordt het molenerfgoed ontsloten voor een breed publiek.

De jury looft de structurele en bovenlokale werking en waardeert de visie dat molenerfgoed niet alleen onderhouden moet worden, maar ook functioneel beleefd moet worden.

www.vlaamsemolens.com
Vlaamse Molens

genomineerd

Ename (Oudenaarde), Huis Beaucarne vzw

Een uitzonderlijke erfgoedsite

Huis Beaucarne is een uitzonderlijk bewaarde erfgoedsite aan het dorpsplein van Ename. Het domein omvat een woonhuis met bijgebouwen, parktuin met oude bomen en een unieke 18de-eeuwse druivenserre.
Sinds 2017 wordt het domein beheerd en opengesteld door de vzw Huis Beaucarne. In 2024 werd de vzw erfpachthouder van het domein. De eigenaars en bewoners van het domein zijn ook de drijvende kracht achter de vzw en haar werking.

Erfgoed in de familie

Doordat de woning nog altijd bewoond en opengesteld wordt door nazaten van de familie Beaucarne, wordt het erfgoed niet alleen bewaard, maar ook doorgegeven.
De bezoekers ontmoeten geen anonieme instelling, maar de mensen die het verhaal zelf verder schrijven.
Huis Beaucarne is een bewoonde familiewoning waar de eigenaars zelf het verhaal vertellen, waar vrijwilligers bezoekers ontvangen, waar restauraties zichtbaar zijn en waar geschiedenis letterlijk verder leeft.

Vrijwilligers als kloppend hart

Zo ontstond een erfgoedgemeenschap waarin eigenaars, vrijwilligers, gidsen, bezoekers, restauratoren, onderzoekers, ambachtslui, buurtbewoners, scholen, verenigingen en lokale partners samen verantwoordelijkheid opnemen voor het bewaren van dit uitzonderlijke erfgoed. Vrijwilligers vormen daarbij het kloppend hart van de werking; zij verzorgen het onthaal, helpen bij evenementen, onderhouden mee de tuin, ondersteunen de tea-room, ... Dankzij hun engagement groeit Huis Beaucarne uit tot een plaats waar erfgoed mensen samenbrengt.

Huis Beaucarne in Ename is bijzonder en inspirerend voor vele andere privé-eigenaars in Vlaanderen, omdat een private historische woning actief voor het publiek wordt opengesteld en de inkomsten worden ingezet voor onderhoud en restauratie.

www.huisbeaucarne.be
f Huis Beaucarne

Colofon

Uitgegeven in opdracht van de deputatie
van de Provincie Oost-Vlaanderen

Beleidsverantwoordelijke: David Coppens, gedeputeerde
voor erfgoed
Directie Erfgoed & Erfgoedsites - dienst Erfgoed
Jo Rombouts, wd. directeur
Serge Migom, coördinatie
Marleen Houthoofd, logistieke ondersteuning

Samenstelling van de jury
David Coppens (voorzitter), Nele De Cuyper,
Sandrine DeWilde, Dimitri Stevens, Martine Pieteraerens en
Evert Vandeweghe

Teksten: Serge Migom
De illustraties werden aangeleverd door de genomineerden.
Grafische vormgeving: Ann Huyghe, directie Erfgoed &
Erfgoedsites

Druk: Albe De Coker, Antwerpen

D/2026/1933/14

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun bijdrage. De uitgever heeft ernaar gestreefd de wettelijke voorschriften inzake copyright na te leven. Eenieder die meent nog rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht zich tot de uitgever te wenden.

v.u. David Coppens · gedeputeerde I Charles de Kerchovelaan 189 · 9000 Gent